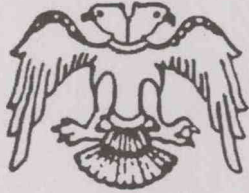

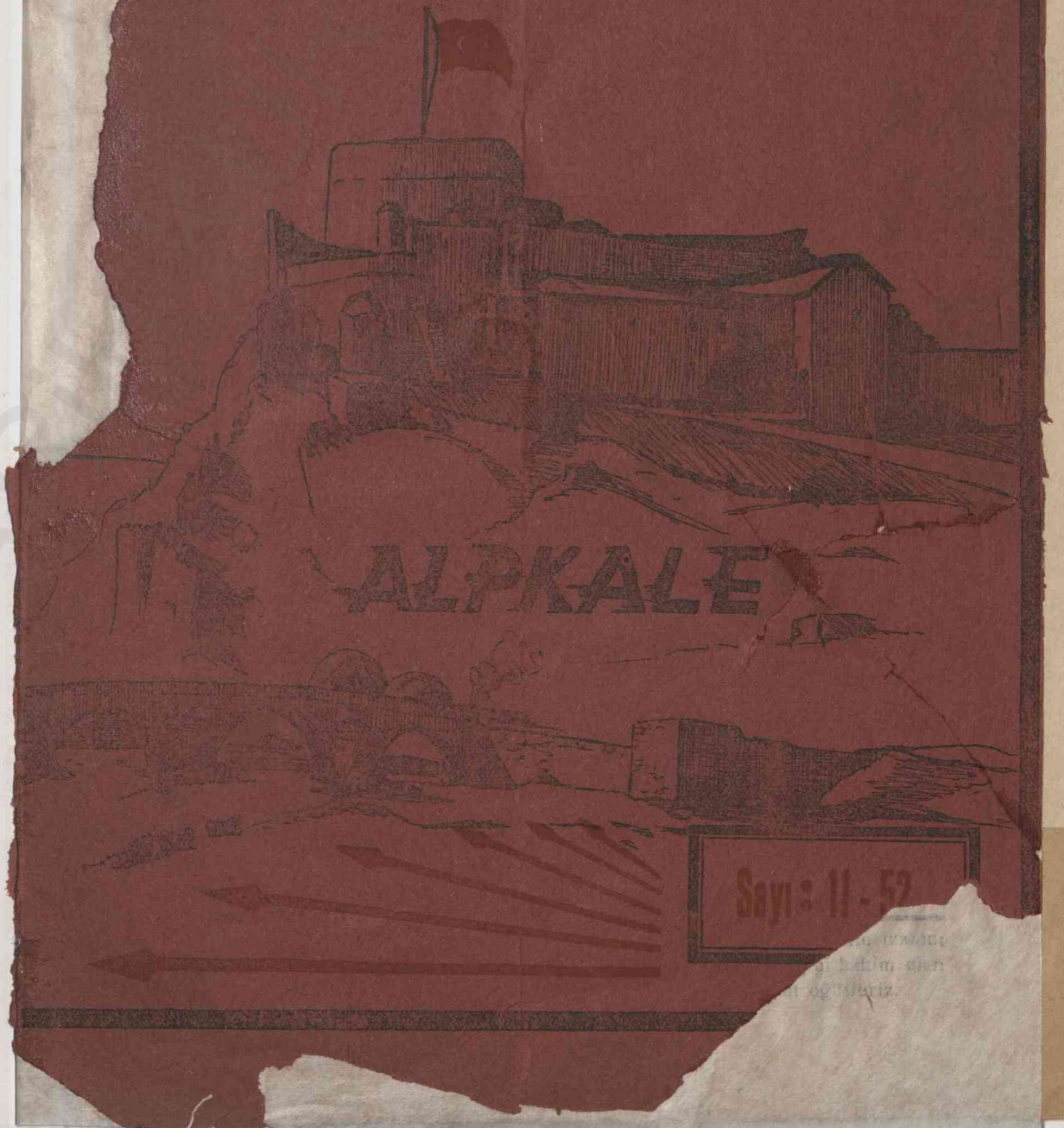
TÜRK TARİH KURUMU

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ
SÜRELİ YAYINLAR

KAYIT NO: 5037671
ADI: Doğuş Kars Halkı
Aylık Dergisi
CİLT: 6
SAYI: 11 (52)
YIL: 1940

Doğuş

Sayı: 11 - 52

Yayın Yılı: 1940
Yayın Yeri: İstanbul
Yayınlayan: Doğuş Kurumu

İçindekiler

Ardahanın Kurtuluşu	DOĞUŞ
Ardahanın Kurtuluşu	KAR
Ardahanlılarımızdan;	M. F.
ÖZDEMİR	
(HAKİKİ)	
M	
(MAHSÜN)	
(MAHZUN)	

Ziya ÖZKAYNAK
Yazı: M. Fahrettin ÇELİK

1940.6.3
11/17 17.9.1940
1503363

Sayı: 11- (52)

Yıl: 6

1940 Nisan

DOĞUŞ

Kars Halkevi Aylık Dergisi

7 Mart 1921

Ardahanın kurtuluşu

Göle'nin de katıldığı Ardahan bölgesi Çaldıran zaferinden (1514) beri Türkiye birliğine girmiştir. 1573 de (Poshov, Çıldır, Ahıska, Ahı kelek ve Azgur) bölgeleri bu birliğe can ata rak katılı ca Ardahan sancığı da Kars eyâletinden alınarak büyük Çıldır eyâl-tine - Ahıska'ya bağlandı. Eskiden Çıldır (- Çıldır) A abeğliğinin ve daha eskiden, Saka, Urartu ve Kal di ad arile anılan Türk devlet ve oymaklarının hâkimiyetinde kalan ve yerleşme bölgesi olan Ardahan ve çevresinin Gürcü yâni eski Turanlı Kolkitler'e, komşuluktan başka, bir münasebeti yoktu [*]. Başta (Azgur, Akalkalak, Akalsuka, Ardahan, Ardanoç, Artevin, Batum hattâ İmeret) olmak üzere buraların en eskidenberi tanınan yeradları türkçe hem de Oğuz türkçesindendir; yerlileri ise Oğuzlarla Saka ve Kaldi Türkleri kabilelerinden ibarettir..

„ İlk denizlere çıkma, emelini sür'atle tahakkuka koyulan Rusya 1801 de dek ve düzen ile Karadenizden Gürcistana girdi, Tiflise asker yerleşir il. Bu dönüş—az sonra Ermenilere yaptığı gibi — Gürcülere «emel yolu» üzerindeki Yukarı Kür ve Çoruk boyunu ana vatan (!?) olarak gös'ermeye koyuldu.. Bundaki gaye: Buraları da Türk varlığından tizce koparıp yutup erimektir. Bütün gayretlere rağmen, ne Yukarı Kür ve ne de Çoruk boyu yerlilerimiz Gürcülüğe yakınlığı bile

[*] Buralardaki bugün anlamı bilinemiyen yeradlarının gürcüce ile izahını ileri sürenlere, buralarda (Kaldi, Gogar, Taok, Avar-Iber) gibi hâkim olan eski Türk kavimlerinin lehçelerini göz önünde tutmalarını öğütleriz.

gönüllülerinden geçirmedi...

Çarlık yıkıldı; Bolşevikler, çarlık Rusyasının 40 yıl önce haksız bir "harp tazminatı karşılığı" olarak "gasb ettiği" (Batum, Artvin ve Ardahan) bölgele ini Karsla birlikte öz yiye sine - Türkiye'ye bırakmaya râzı oldular; yapılan umumî reyin 100 de 99 dan artığı Türkiye lehindeydi. 1918 baharında buraları ilk olarak kurtarılmıştı. Fakat Mondros uğursuzluğu buralarda da kendini gösterdi: 16 Nisan 1919 da İngilizler Karstaki Yerli Türk (Millî Şûra) hükûmetini basıp erkânını Maltaya sürmede iken, Gürcü ordusu da, Ahıska ve Ahılkelek'ten sonra, Ardahan, yerli kuvvetleri hırpalıyarak, almış bulunuyordu. Zaman oldu ki, kanlı Taşnakçılar Gürcülerle de çekişti ve sonunda Kür solu Gürcülerde kalmak üzere Ardahan çifte düşman kışkacında kıvrandı. 23 aya yakın Gürcü işgalında kalan "gözel Ardahan", ı da Ulusal Ant (Millî Misak) kuralına göre 7 Mart 1921 de şanlı ordumuz kurtarıırken zavallı Gürcüler de egemenliklerini yitirmek üzere idi. Ardahan Poshov, Çıldır ve Artvin-Çoruk'un aynı günde kurtuluşu yeni Türkiye'nin büyük kazanç ve zaferlerindendir.

"DOĞUŞ,"

12 Mart 1918 Erzurumun Kurtuluşu

Erzurum, koçak, ünlü ve büyük bir hars merkezli olan bu eski Türk şehri de geçen yüzyılın başlarında görülen karanlık günlerimizde gasıp ve zâlim çarlık Rusyasının yakından göz diktığı bölgelerden birisi oldu: "İlk denizlere çıkma,, yı yâni İskenderun ve Basra körfezini ele geçirmeği en büyük arzu edilen düşman, ilk olarak, en tutarsız bir zamanımızda, kurnazlık ve bin bir dek ve kelek ile 1829 Temmuz 9 unda Erzurumu da işgal etti. İki ay sonra Edirne Muahdesi ile geri aldık.. Büyük arzusu yolunda tezce yürümek ve bütün Türk Elleri gibi büyük Erzurum eyâletini de kolayca ve başını çok ağrıtmadan elde tutabilmek için, düşman - Balkanlarda olduğu gibi, fakat çok azlık ve mâsum - bir yerli hıristiyan unsuru - Ermenileri bu uğura kurban etmeği, onları bol bol har-

camayı projesine aldı. Bunun için de gereken "sevdirmeye" 1827 de İravan Hanlığı bölgesi içinde elde edilen Üçkilisn (Açmiyazın) katolikosluğundan fetva ve beyannâmeler çıkarıp tıp çellemiş misyonerleri Türkiye'ye gönderdi; bütün keşişler Ermenileri "dindâş büyük Rusya,, lehine dönmeğe ve o "kurtarıcı, ya yardıma çağırıldı!

Bunu da azırgıyan Rusya, Ermenilerden asker ve, bilhassa komutan yetiştirmek yoluyla de onları "kurtarma,, toru ile avlamağa başladı. 93 sâvasında Rusların, Kırım Sâvasında pek faydalı yararlıkları denenmiş olan, Loris Melikof ve Ter-gukazof gibi 53 ve 68 yaşlarındaki Tiflisli Ermeni generallerine yüksek komutanlık vererek Kars ve Bayazıt kolundan saldıran kuvvetlerin başına geçirmeleri, ve başkomutan vekili Melikof'un 1878 de işgal olunan Erzurumda bizzat yaptığı propagandaların gaye ve neticesi belli idi..

Büyük Harp başlar başlamaz Türkiye'den kaçan ve aralarında "Osmanlı nazır ve meh'usları,, da bulunan komiteci-fedâî Ermenilerden teşkil ettiği gönüllü taburlarına Rusların vâd ile ve kılavuz olarak aleyhimize bunları kullanırken gösterdikleri ağırlamaları da, Van'ın düşmesi sonunda - yine büyük Ermeni komutanlarının umulan yararlık ve hulûsuna rağmen - Rusyanın "Ermenisiz Ermenistan istediği,, nı de hâdise ve vesikalar gösterdi.. Fakat Ermeni önderleri bunu anlıyamamışlardı! İhtilâlin neticesi olarak 1917 nin son ayında Türkiye cephesinden büsbütün çekilip savuşan Rus Kafkas ordusu kuvvetleri yerine, Rus ordu komutanlığının resmen Ermeni kitalarını alması ve Rus subaylarına yer ve işleri başında "güven ve ciddiyetle çalışmaları,, na emir vermesi, neticeye dek vaziyeti kurtarma ve buraları yiyesine- Türko vermemek için en son başvurulmuş bir vasita ve çare olmasına rağmen, soy-suzları yüze çıkartıp şımarttı!..

Yakından tanık olup ve acısını çektiğimizden torundan toruna anlatacaklarımızdan başka, o zamanki Erzurum Rus Topçu Alayının (Harp ceridesi) ve Topçu Alay K. Yarbay (Tıverdo Khlebof'un Hatıratı) gibi aslı Rusça olan, ve Ermeni meza limini tesbite gelen "bîtaraf hey'et,, in raporları ve bunlara göre neşredilen türkçe ve Avrupa dillerindeki eser ve vesikaların, anlattıkları ile son 1919-20 de Ermeni mezâlimini ve

kurtuluş günü halini burada ayrıca anmayacağız. (*) Yalnız sözü geçen vesikalarda, Çarlık Rusyasının sebep ve âmîl aldığı kanlı Ermeni canavarlıklarını eli kolu — silâhsız olduğundan — bağ-
lı Erzurum şehir ve yolboyundaki köylülerinin uğradığı yit-
rekler parçalayan felâketlerini okuyan her insanın tüğleri
biz biz olurken, her Türkün de, gelecekte olup bitecekleri e-
göre pek çok uyanık ve hazırlıklı bulunduğunu unutmamalı.

Rus topçu ve erkânî harbiye subaylarının sevk ve idare
ettiği sergerde Ermeni kuvvetlerinden 24 saatlik çarpışma so-
nunda 12 Mart 1918 günü tan ağartısına birlikte saat 5 te şanlı or-
dumuzun, 3 yıldan artık tutsaklık felâketi gören vahşet ve kanlı
yangınlar içinde çarpınan Erzurumu ebedî olarak yağı elinden
kurtarması ile, hiç olmazsa "eski düşman",ın Küçük Asya'dan ilk
denizlere çıkma arzusu bir daha ve son olarak gömülmüştür.
Bundan sonra, yeni Türkiye'nin ilk ve en sağlam kural teme-
linin atıldığı kutsal Erzurum öz benlik ve varlığına kavuştu-
ğu gibi, Karsın da ebedî kurtuluşu 1920 de Moskova ve 1923
te Lozanda olan konferanslardaki "Van ve çevresinin Er-
menilere bırakılması teklifi, ile "Ermeni Yurdu, (?) gibi yer-
siz meselelere—sarsılmaz varlık ve gücüne güvenerek — ye-
vermiyen Türklük, Erzurumun kurtuluşunu — buna şanlı bir
başlangıç olduğundan—en büyük Ulusal bayramlarımızdan
saymakta çok haklıdır.

KARSAKLI

[*] Bu hususta en büyük ve değerli eser, o sıra Erzurumu en büyük mes-
uliyeti üzerine alarak pek büyük bir muvaffakiyetle kurtaran E. Gnl. Ka-
zım KARABEKİR in geçen yıl kitap halinde de basılan (Erzincan ve Er-
zurumun kurtuluşu) dur.

Yaşayan Karşı Şairlerimizden:

M. Fahrettin ÇELİK

[Çağımızda yaşayan Karşı şairlerimizi şu bölümde sıralıya
biliriz: 1) yeni edebiyat mensupları, 2) kılâsik edebiyata bağ-
lı olanlar, 3) yalnız halk şiirleri biçiminde yazanlar, 4) aşıklar.
Birinci bölümdekiler, çağdaş şair ve ediplerimiz arasında yer
alacak olan ve buca kabiliyetli bulunanlardır ki, en azı orta
tahsil görmüş, tetebbû ve öteki kùltürleşme yolları ile görüş
ve kavrayışlarını arttıp istidâdını ilerletmiş ve bu yola gir-
meğe başlamış olan aydın şairlerdir. Bu bölümdekilerden E-
limizden yetişenler henüz yaşları oruzu bulmayanlardır ki,
bunların başında, daha şimdiden "Türk Elib ve Şairleri," ara-

sında sayılan, Sarıkamışlı Niyazi Sabri ERGÜL gelmektedir.
Bundan sonra Poshovlu Şemseddin ve Liseyi bitirmekte olan
lardan Karşı Eaver HATUNOĞLU ile Arpaçaylı Mehmet Ve-
li ÖZKAN'ı bu bölüme katılmış sayabiliriz. Sayıları birkaç
onu geçen "Genç Kalem", arasından ileride sivrilip yükse-
leceklerle en çok bu bölümdekilerin çoğalıp ilerliyecekleri
şüphesizdir.

İkinci bölümdekiler, kılâsik edebiyata bağlı bulunanlardır
ki, aralarında hep aruzla yazanlar olduğu gibi, hem aruz hem
de hece ile yazanları da vardır. Yaşları, azından, 55 inden yu-
karı olan ve daha çok kuvvetli bir medrese tahsili gören
bu bölümdekilerden 5 ay önce Yusufeli'nin Erkinis köyünde
ölen Karşı Durak Beyzade âlim ve şair Ali Şevket'ten sonra,
hâlen Ağrı Eli öğretmenlerinden Mehmet Şevki ÖZDEMİR ile
—duyduğumuza göre—Tutak müftisi Ardahanlı bir zat gel-
mektedir.

Üçüncü bölümdekiler ise, ne yeni ve ne de kılâsik edebi-
ya bağlı olmayıp yalnız ulusal biçim ve ölçüde (hece ile) ya-
zan aydın ve kısmen okur yazar kimselerdir. Bunlara, saz
vurmıyıp ve benimsemedikleri için (aşık) da denilmezse de bü-
tün şiirleri aşık biçimindedir; irticalen ya az ve güç söyler-
ler veya söyleyemezler. Ancak kalemle bir az düşünerek yaz-
arlar. Bu bölümdeki şairlerin sayısı çoksa da bizim bilip ta-
nidiklerimiz şunlardır: Poshovlu Hakkı (Hakikî), Çıldır Yâsin
AKÇÖL ile Kars Elinde yerleşmiş olmaları bakımından Kar-
sı sayacağımız Tiflis (Borçalı) Ali KAZAKLI ve Şenkür (Ze-
ğemli) Musa Eyup ZEĞEM.

Son—dördüncü bölümdekiler ise, hepsinden daha çok ve aş-
ık diye anılmaktadırlar. Bunlar arasında eyi bir medrese tah-
sili görenler olduğu gibi, yalnız okur yazar ve ümmîleri de var-
dır; saz vurmıyanları azdır. Bu aşıklardan tanıdık, bildik ve duy-
duklarımızdan şunlar vardır: Poshovdan: Zedeşümdeli Molla
Mehmet (Noksânî), Zedeşümdeli Eşref Hoca, Sagreli Dursun A-
ğa (İhlâkî), Ginyalı Molla Ferhat (Mahsûnî), Suskaplı Yusuf Zü-
lâli KÖKTEN (Zülâli), Çorçuvanlı Cafer (Cevherî), Varzinalı
Sabit Müdâmi YALÇIN (Müdâmî), Suskaplı Hâfiz (İkrâmî);
Ardahanlı: Aşağı Zırmallı Dursun TÜRK (Mahzûnî), Alaba-
lalı Murğizar; Çıldırdan Koravelli Kâmil Ağa; Arpaçaydan:
İncedereli Yusuf Nihani (Nihânî), Sosgertli Mehmet; Karstan

Kaloköylü Kahraman; Sarıkamıştan: Güreşginli Mustafa (Nihânî) Ağyarlı Dursun ÖZTÜRK (Pünhânî), Üskühatlı Rüstem; Kağız mandan: Yusuf Usta (Sezâî), Camışlı Molla İsmail (Cemâlî)

Evlimiz (Dil, Tarih, Edebiyat) kolu bütün bu şair ve aşıkla rımızın yaşayış, şiir ve öteki eserlerini tesbit etmeğe başlamış tır. Bu münasebetle, tercümeihal ve fotoğrafları elde edilen yaşıyan şair ve aşıklarımızdan, fotoğraf klişeleri yaptırılan lar hakkında, bu yolda ötedenberi ve en çok çalışan arkadaşım ız M. Fahrettin ÇELİK' in tetkik yazılarından kısaltılmışlar ın, her yıl Nisanda Karsta şairler haftası yapılacağı için bu yıl ve başlama olarak, neşrediyoruz; ötekilerinin de yaşayış ve şi irlerini ileri de tanıtacağız. "DOĞUŞ."

NIYAZI SABRİ ERGÜL

—I—

Karsın Sarıkamış kazasının Bardız nahiyesine bağlı (Yukarı Hamas) köyünde [1] 1911 yılında doğmuştur. Babası bu köyün en ilerigelen ailesi olan (Hacıoğulları) ndan (Sabri) çiftçi llikle uğraşırdı. Sabri'nin kardeşi Mehmet Ef. hürriyet yıllar ında adı pek çok yayılan ve esir Türk ellerinde de duyulan adlım Resneli Niyazi Bey'den pek hoşlaştığından yeni doğan bu ikinci yeğenine (Niyazi) adını vermiştir. Sonradan, Erzu rum Şehir Yatısında (İlk Okulda) İken müdür Murat TEKİNER bunun tahrir vazifesinde gördüğü üstünlük ve muvaffakiye- tinden ötürü, kendisile ilgi ile meşgul olup: "Son ediplerin ekserisi baba adlarını kullanırlar. Sen de (Niyazi Sabri) diye kullan; hem baban ismiyle isminin imtizacı güzel oluyor.. dediğinden Niyazi artık babasının adını da kullanmaya başladı Soyadı Kanunu çıkınca da, (güleceksen erkekçe gül) ve (er— kahraman gül) anlamına hattâ eski Türklerin (Arkı—Ergül) atasının adından ibaret olan (ERGÜL) soyadını aldı (1934).

Büyük harpteki Sarıkamış felâketimizi müteakip o sıradaki sınır boyumuz (Oltu, Sarıkamış) ve Erzurum köylerinden İçeri—Anadoluya göçmeklik başlarken, 1915 kışı ortasında

[1] Bardız bölgesi, Evliya Çelebi çağında (XVII yüzyılda) Karsa bağlı olduğu gibi, gâh Çıldır (—Ahıska) eyaletine bağlı Oltu veya Narman'a, gâh Karsın (bugünkü Sarıkamış şimal bölgesi köylerini havi) Verişan sancağına bağlı idi. 93 ten sonra Karsa bağlandı.

Bardız köylüleriyle göçen Sabri ailesinde henüz 4 yaşına gir en Niyazi —araba ve at çıkarılamadığından— yaya yola düşen anasının sırtında Sivas'a gidiyor; (Yenihan) kazasında yerleş- tiriyorlar. Sonradan Tokatın (Sulusaray) nahiyesine gidip yer leşiyorlar. Niyazinin babası burada ölüyor; iki oğlu bir kızıyla dul kalan anası, çocuklarının terbiye ve eyi yetismelerinde pek titizlik gösteriyor. Sonunda Kars ta kurtarılıp Doğuda bar ışı ve rahatlık olunca önce göçenlerle çoğu yerlerine gelirken Niyazinin anası da çocuklarıyla birlikte 1922 yazın da Tokat' tan kalkarak köyüne—Yukarı Hamas'a geliyor.

Niyazi köydeki hocada okutturuluyor. Çocuktaki okumaya olan arzu ve gayret herkese kendisini okutma yol ve çare sini arattırıyor. Sonunda, anasının dayısı oğlu yarıbay [sonra albaylıkla tekaüt edilen ve şimdi İstan' ulda oturmakta olan] Şükrü beyin himmetiyle Erzurum Şehir Yatı Mektebine 15 ilik kânun 1925 te kayd olunarak, okumadaki ileriliği gözönünde tutulup, üçüncü sınıfa alındı. Burada ilk okulu bitirince Lise müsabaka imtihanını kazandığından 1928 ders yılı başından itibaren Erzurum Erkek Lisesinde meccanî leyfî olarak oku mağa başladı.

Niyazi Sabri 1934 te Erzurum Lisesinden mezun olunca ağa beyisi askerlikte ölmüş idi. Hiçbir yerden tutarı ve yardımcı sı olmadığınan, ailesini geçindirmek ve gövdesile sınırları nin zayıflığını —bir zaman için—gidermek kaygusuyla yüksek tahsile devam edemedi, memurluk hayatına atılmak zorağın da kaldı. 1934 mâlî yılında ihdas edilmiş olan maliye tahsil müfettişliği şartlarını haiz olup Muş'a tâyin edildi; 1936 baha- rına dek bir buçuk yıl Muş Maliye Tahsil Müfettişliğinde bu- lundu. Bundan sonra, kısa hizmetli olarak askere alınıp 1937 Sontesrin sonunda piyade teğmeni olarak terhis olundu. 1935 mâlî yılında tahsil müfettişlikleri Maliyeden Hususî Muhase- beye devredilmiş olduğundan, Niyazi de terhisini müteakip Muş Hususî Muhasebesindeki vazifesine başladı; biraz sonra da bu dâirenin vâridat müdürlüğüne tâyin edildi.

Bu gün de Muş Hususî Muhasebe Vâridat Müdürü bulunan N. Sabri Ergül ötedenberi olduğu gibi, durmaksızın ve her fır- satta, mütemediyen okumakta ve okuduklarını kavrayış ve tahlille çoktanberi yüksek tahsil görenlerin seçme ve üs- tünleri derecesinde olgun ve yetginleşmiş bulunmaktadır.

İlk okulun 4 üncü sınıfında yani 1926 danberi şiir ve edebiyat hevesi başlayan Niyazi'ye talihi, bunlarla bol bol uğraşacak rahat ve geniş bir zaman vermediği her vakit kıskançtı. Bu yoldaki arzu ve istidadı her zaman kendisi i şiir ve edebiyata bağladı. Harp ve göçmenlik acı ve sızılarını içlerinde büyüyüp, bunları varlığına sindiren ve küçükken babasından öksüz kalan Niyazide ilçe duygular, içli ve derin sezgi ve görüşler erkenden kendisini gösterdi. İlk duygu ve sezgi tabiata karşı ve ulusa, yu da, tarihî hâdisele ait olmak üzere başladı. Neden sonra her mevzûa ve işka girdi.

İlk şiirleri, daha Orta okul 1 inci sınıfında iken o zaman yani 1928 de Sarıkamıştan Erzuruma kalkan Kolordu ile burada neşrine devam edilen „Varlık“ gazetesinde çıkmaya başladı. Bunlar, ufak tefek, kusurlu fakat, yine içli ve mevzûlu, olan ilk heves ve ilk denemelerdi. Bundan sonra 1930 - 1931 yıllarında İstanbul'daki „Muhit“, [2] ve daha birkaç İstanbul dergisine, gönderdiği şiirlerinden birtakımı araya neşredildi ise de, bunları takip edecek vakit ve geniş zaman yoktu; kendisini —bütün güçlüklerle rağmen— az kaptırıverseydi, bir gölge gibi arkası sıra bulunan s-faletten kendini kurtaramış yacağını biliyordu.

Mevcut eserlerle, çıkan şiirlerinin uyandırdığı akisler ve edebî varlığını gelecek sayıda göreceğimiz elimizin ve eldaşlarımızın övüneceği, yeni edebiyatımızın usulan işlenme ve ileriliğinde sayılır bir yer almakta olan N.Sabri ERGÜL'ün, şimdilik, birkaç şiirini örnek alıyorum [ilk altısı "Duygu Örgüleri"ndendir]:

[*] „Muhit“ in 1931 yıl 3, sayı 32 sinde (Soğanlı Dağı) adlı nesri, adını taşıdığı yeri, bizde ilk ve en canlı ve içli olarak tasvir eden bir edebî parçadır.

Karşı genç şairlerimizin başında gelen
Niyazi Sabri ERGÜL

GÜNEŞ AĞLADI

Bu sabah gök yüzünde boynunu büktü güneş,
Yeni doğan bir y. tim kadar küçüktü güneş.
Gözleri, dolu do'u baktı sonsuzluklara,
Bir sıcak yağ döküldü teneke oluklara..
Dedi:

“— Artık usandım, son yok mu bu doğuşa?

“Benziyorum gitgide sili bir çil kuruşa..

“Benim hicran ateşim damar arda kan oldu,

“Yana yana bakışım kalblerde iman oldu..

"Ah, bilseydim ki beni bu boşluğa atan kim,
"Yerleri yaratan kim, gökleri yaratan kim?
"Sonsuz bakışlarıyla ona doğru giderim,
"Ya erir su olurum, ya yakar kül ederim!..

GÖNÜL

Ne güneştir, ne aydır,
Gönül boş bir saraydır:

Pınarlarından keder
Durmadan akar, gide ;
Rüyaya dalar hüzn.
Çiçekleri zikreder
Bütün gece, bütün gün.

Yağmurunda, karında
İçli rüzgârlarında
Emel var, arzu vardır.
Bahçesi kenarında
Gam dolu havzu vardır..

GÖLGELER

Gölgeler suya düştü,
Ruhum ile öpüştü.
Bu akşam bir sır gibi
Gölgeler suya düştü.

Çöl çöl yürürcesine,
Ömür sürürcesine
Gölgeler suya düştü
Ruhum ile öpüştü.

DAĞ HASRETİ

Ne deniz, ne yelken.. Kara, hep kara!
Bir söğüt dibinden dalsam yollara..
Her geçen yolcuya dordımı yansam
Kızıl akşamlara dağılsa tasam...

Ne deniz, ne yelken, kara, hep kara!
Bir sabah rastladım çölde tahara..
Kumlar çiçeklerden buse alsalar,
Çiçekler kumlara hayran kalsalar...

Ne deniz, ne yelken, kara, hep kara!
Ve ben, çıksam, çıksam yüksek dağlara.
936 İstanbul

NIHAYET YAĞAN YAZ YAĞMURU

Bir zaman arzudan sesti içimde,
Şimdi rüzgâr olup esti içimde
Bakışları parlak, serin damlalar.

Güneşte erimiş yakuttur sanki,
Her şeye hayattır, candır inan ki,
Derin, amma, bu çok derin damlalar.

ÇOBAN KÖPRÜSÜ

— Çoban Çeşmesi'ne nazire —

Kütüklü yarları, dik yokuşları
Ovaya devirir Çoban Köprüsü.
Sisli ufuklara uçan kuş arı
Yolundan çevirir Çoban Köprüsü.

Boynunu sardıkça yılların kolu
Bahtına ağlamış gözleri dolu..
Dağlardan atlıyan her ince yolu
ARASTan geçirir Çoban Köprüsü.

Sormayın, siz ona sormayın: niçin
Ağladın, ağlattın hep için, için?
Günden güne solan taşları için
Bahta renk seçtirir Çoban Köprüsü.

Bir zaman geçermiş yaz düğünleri,
Durup dinlenirmiş dört düşkünleri..
Şimdi düşündükçe eski günleri
İçinden can verir Çoban Köprüsü.

Aşkımla ararken kalbinde sızı,
Ona selâm vermiş sabah yıldızı..
Se seri dolaşan bu çoban kızı
Yaftırmış böyle bir Çoban Köprüsü. (*)

1932

(*) Aras boyunda İhhanlıların son çağında Emir Çoban'ın yaptırdığı tarihen sabit olmakla birlikte, halk arasında, Çoban Dede adında ihtiyar bir çobanın bu köprüyü yaptırdığı söylendiği gibi, bir çoban kızının yaptırdığı dahi rivayet edilir.

(Benim Koşmalarım'a Zeyil) den:

XVI

Bir deli çobanım, kavalım kırık;
Yol verin geçeyim sizleri dağlar!
Donmadan içimde en son hicrân
Seçeyim o eski iz'eri, dağlar!

Değildir esiri âşık varımın,
Elb t ardı sıra gezer yarımın..
Ben'im gibi hicran yo'cularının
Kaldı mı böyle hiç dizleri, dağlar!

Yadıma düşünce aşkımla, hür oldu,
Hırçın su sesleri daha gür oldu,
Yeter bu ayrılık, bir ömür oldu,
Kavuşturun artık bizleri, dağlar!

XXIII

—Maya—

Nereye, hey nereye? oğlum böyle nereye?
Bir dağ yıkılır gibi gitme, söyle nereye?
Atın azgın, kendin toylu, yolların bozuk bütün,
Doğmasına daha var sana hayırlı günün.
Gitme sen delikanlım, sırma çepkenlim gitme,
Bağrı yanık ananı gidip te deli etme..
İçerimi kül etti senin bu yolculuğun,
Gözyaşımla ıslaktır terkindeki yolluğun.
Toylu çocuğum bu azgın atla böyle nereye?
Nereye, hey nereye, zalim söyle nereye?

BİR YILDÖNÜMÜ

—İğdirde asker iken verilen vazifeyi
başarmak için ciğerlerini üşütüp de
ölen ağabeyim FAHRİ'nin ruhu—na

Gurbette mezarının soğuk toprakları rında
Yattığın bir yıl oldu, yeter, kalk da gel kardaş!
Çiçeğe hasret kaldın ömrünün baharında
Fakat o soluk çehren çiçekten güzel kardaş!

Duygun, yurduna karşı, i âhî bir gururdu,
Kalbin, "Askerlik" denen dileğinle vururdu,
Bu ilham gönlün için ne bitmiyecek nürdu,
Sana yoktu cihanda çıkacak engel, kardaş!

Oh, yarının kökleli derinde, çok derinde,
Uyumak mukaddermiş rahat uyu yerinde..
Bizim gibi ümitsiz kaşın sevgi erinde
Seni emellerinden ayıran ecel, kardaş!

932 Sarıkamış

—N. Sabri ERGÜL hakkındaki bu yazının II bölümü gelecek sayıda çıkacaktır— M.F.Ç.

MEHMET ŞEVKİ ÖZDEMİR

1878 de Karsın Yusufpaşa mahallesine katılan, (Mustafa-ağa) mahallesinde doğmuştur. Babası kâtip (İbrahim), dedesi 93 te Karsta şehit olan Konduracı (Halil Usta) dır. Bunun da dedesi Kars kalesi muhafızlığında bulunduğu bunlara (Dizdaroğulları) derlerdi. Anası, Karsın Zarşat [Arpaçay] kazasının (Küçük Pergit) köyünden Mehmet kızı (Mahbub) dur. İlkın kendisine (Şevki) adını veren babası, sonradan Erzurum Rüştiyesinde iken bu ra (Mehmet) adını da kıtarak (Mehmet Şevki) demiştir.

93 te Karsın ruslar eline düşmesini müteakip 8 Mart 1879 tarihli İstanbul Muahedesi'ne göre üç yıl içerisinde "Elviyei-Selâse", den göçmek isteyenlere katılan (İbrahim) ef. 1879 baharında Erzuruma göçerek önce (Cafeliye) sonra da (Kemhan) mahallesinde koyun ticaretiyle uğraşır. 4 yaşına gelen Şevki de bu sıra komşularından bir kadından ilkin elif cüzü

okuyor; daha sonra (Ayaspasa) mahallesinde yerleştiklerinden burada hatim ediyor. 7 yaşında iken anası ölüyor; 8 yaşında iken [1886] (Muratpaşa Camii) ne bağlı (Ahmediye) dairesinde Dağıstanlı Lezgi Ahmet ef. den sarf ile nahvi üç yıl ve "usûl-i cedid, üzerine (İbrahimpaşa camii) dairelerinde Karalı Mercanzade Şükrü ef. —ki Karalı âlim ve şair Küçük Ahmet ef. tilmizi idi:—den sarf, nahiv ve isagucî derslerini öğrenip yazıdan (sülûs, rika, tâlik ve reyhanî) derslerini öğrenip imtihanla Erzurum Askerî Rüştiyesinin ikinci sınıfına alınıyor. Burada üç yıl okuyup mezun olarak Askerî İdâdisine geçiyor (1894).

İdâdide daha çok fransızca'yı ilerletmeğe çalışıyor, edebiyata ve şiir yazmağa daha çok hevesi artıyor; ikinciden üçüncü sınıfa geçerken bir hâdisse yüzünden alaya çıkarılarak, ilkin Narmanda kalem odasında yazıcı oluyor. Ve sıra ile İd—ki 1904 te burada Başçavuş oluyor—, İşhanda bulunup 1905 te Erzurum 7. Fırka kalemine ve divanî harp yazıcılığına geçiyor. 1907 Nisanında terhis ediliyor. Önce reji tahriratı türkiye kâtibî sânisî iken meşrutîyetin ilânından sonra imtihanla (Ovacık) nahiye müdürlüğüne tâyin olunuyor; 1910 Temmuz 23 ünde Tercan'ın (Karakulak) nahiyesi müdürlüğüne naklediyor.

Doğru ve temiz bir asker ruhu taşıyan ve oralarca hâlâ başarı ve eyilik menkıbeleri söylenen ve "Karalı Şevki Bey," diye saygıyla anılan şair, Erzurumun düşmesi üzerine Artovanın (Çiftlik) nahiyesine, Zileye sonra yine Çiftliğe dönüp muhacirin komisyonunun erzak tevzi, nüfus ve işeî umumiye memurluklarında bulundu. Erzurumun kurtuluşunu müteakip 13 Haziran 1918 de yine Karakulak nahiye müdürlüğüne tayin ediliyor. 12 Mart 1919 da (Ilıca) nahiye müdürlüğüne 20 Nisanda (Keçi) kaymakam vekâletine, Eylül 12 de yine (Karakulak) ve 8 İkinciteğrinde (Mans) nahiye müdürlüğüne nakle diyor, ve burada 4 yıl kalıyor.

1923 te artık öğretmenlik hayatına atılarak 11 Temmuzda (İspir) ipdidâî nümune mektebi müdürlüğüne tâyin ediliyor. Sonra sırasıyla 11—11—1926 da Tortumun (Khakho), 9—2—1927 de Bayazıdın (Mirangi) köyleri muallimliklerinde bulundu. 5—9—1929 dan itibaren Karaköşenin (Gülesor) köyü başmualimliğinde 8 yıl kaldıktan sonra 26—11—1937 de Doğubayazı

tın (Kızıldize) köyü öğretmenliğine verilmiştir. Soyadı kanunıyla (ÖZDEMİR) soyadını alan M. Şevkinin bugün yaşı 62 olup tekaüt edilmek üzredir. Büyük oğlu ve Lise Türkçe öğretmeni Hikmet ÖZDEMİR, yeni ve son soyadı (DİZDAROĞLU) —Doğustaki yazılarından da anlaşılacağı gibi—geleceğin büyük edebiyat münekkidi ve edibi olmaya namzeddir.

*

Küçükken şiire heves eden Şevki rüştiye 4 üncü sınıfında iken şiir yazmaya başlıyor; ve o sıra Erzurumda Narmanlı aşık Sümmânî ile görüşüp tanışıyor. Bu görüşmeleri bilhassa Namandaki başçavuşluğu sırasında sık sık ve pek samimi olmuştur.

İlkin (Şehîkî) tapşırmasını alan Şevkinin, meşrutîyetin ilânını müteakip Erzurumda çıkan "Hadikatül—Ahrâr, gazetesinde Karakulak nahiye müdürü iken gönderdiği bir takım «ah-rârâne gazel ve mizahî» şiirleri neşredilmiştir. Kılâsik şiirler, her biçiminde yazan şairin şiirleri bir divançe tutacak denli olmuştur da "eski ve ateşlileri,, muhacerette, kıymetli eşyasile birlikte, Habeş dağında zâyi olmuştur (Bu eski—aruz şiirlerinden birkaçını hatırlıyarak yazdırmıştır).

Ötedenberi hece ile de yazan şair soyadı kanundanberi artık (Şehîkî) tapşırmasını kullanmayıp yerine (Şevki) diye yazmaya başlamıştır. Erzurum Muallim Mektebinin 1937 baharında çıkardığı "Dumlu,, dergisinde çıkan bir şiirinden başka—yukarıda adı geçen "Hadikatül—Ahrâr,, dan sonra— bir yerde şiirleri çıkmıyan şairin 1939 Temmuzundanberi «Doğuş»ta 5 parça şiiri çıkmıştır.

Çoğu savaşlarımıza, yurt ve ulusseverlik ile terbiye ve ah-lâk yolunda ve birtakımı da mizah ve taşlamaya ait olan elde kalan şiirlerinden başka (İstiklâl Mücadelesi Hâtıraları) adlı millî—tarihi ve edebî bir risalesiyle Sarıkamış harekâtından Lozana dek olup biten hâdiselere ait türlü kaynaklardan alınan notlar ve metinler tomarından ibaret (Tarihçe) adlı değerli bir eseri de vardır. Savaşlara, yurda, ulusa ve hürriyete ait şiirlerini ileride "Doğuşta,, da göreceğimize, öteki şiirlerinden bir kaçını örnek olarak okuyalım:

Karlı şairlerden
kılâsik edebiyata bağlı
öğretmen
M. Şevki ÖZDEMİR

—GAZEL—

Bu gece çektiğimi anlatsayım yâre sabah
Şayet insâf ede ol derdime bir çâre sabah
Sine saf olmak için sînemi sad çâk ederim
Yemem gam zülfün eger çekse beni dâre sabah
Geceleer tâ beşer ahile zâr oylodığım
O seher murğu gidip söyliyö dildâre sabah
Ciğerim kan dide giryen çekerim gam yükünü
Ede arz bâdi sabâ hâlimi hunkâresabah
Ne yaman bu geceenin bendeki hicrân elemi
Dilerim vâkıf ola dost bizim esrâre sabah
ŞEHİKÎ zâre yetişmez mi o şûhun sitemi
Kıla ihsan ile lûtfün beni kurtare sabah

Şerabi aşkı mûş etdim ezel mestâneden sâki
Mürüvvet mi suna destin bana gamhâneden sâki
Teferrûç âlemi olmuş neden dil şâd olup gülmez
Yetişdir câmi saffâyî bize peymâneneden sâki

Ezel meftûn—ü müştâkım bu aşkın köhne varına
Sakin sanma bizi şimdi olan bigâneneden sâki
Yanıp yanmak yakılmaktır bu derdin hicrile herdem
Bu bir mirâs olup bize özel pervâneden sâki
Gece gündüzümüz geçdi bütün sevdâyî aşk ile
Cana her ne gelir ise gelir cânâneneden sâki
Harâbat ehlini incitme meksûri dili câmın
Çıktır lû' lû' ve gevher heman virâneneden sâki
ŞEHİKÎ dil harik nazmın oku daim mücâm eyle
Derûni bahri aşka dal çıkar dürdâneden sâki

Ovacık: 1 Mart 1327

Yâda geldikçe neden yâd oldu bilmem dilrübâ
Merhamet kıl mehveşim lûtf eyle bize merhebâ
Leblerin emmek femîn bûs eylemek üftâdına
Avni Hakla hasta iken hep olur aynı şifâ
Var gülüm şimden geri ağyâr ile yâr oldu gez
Sen sağ oldukça oihanda çekeyim ben de cefa
Cevri çok insafı yok bir Leylinin Mecnûniyem
Rûz—ü şeb kılmaktadır ben âşika zulm—ü ezâ
ŞEVKÎ'ya bilmez misin ki bu zamanın hûbları
Ne taşır göğsünde iman ne de kalbinde vefâ

—KOŞMA—

Gene duman aldı gönül dağını,
Şimdi tipi, boran, kış bizim için..
Gönül arzu eder geçmiş çağını,
Bâzı hayal, bâzı düşün bizim için..

Ah çeksem derinden şu dağlar erir,
Bakin, talih bize neler gösterir:
Gâh sürur, gâh keder bizle eğlenir,
Yaptığı dalgali iş bizim için..

ŞEVKÎ yad ellerde yad oldu gitli,
Mihnet—ü gam bize ad oldu gitti,

Bu dehra gelenler şac' oldu gitti,
Geçer gamlı günler iş [şu] bizim için..

—İspir Müstantiki Şeref Baye—

Çok varlıkla bizim aramız yoktur,
Kanaat ehliyiz, az bize yeter.
Felekle bitmiyor bu mâceramız,
Râziyiz yaptığı naz bize yeter.

Bu dehrin elinden olmuşuz abdâl;
Kalender meclisi bilmez kıl—û kal
Geçmiş günlerimiz hep olmuş hayal,
Şimdi altı telli saz bize yeter.

Anka bezingânım tutmuşam pacım;
Ne tokum dünyada, ne de bir acım,
Miydem çok bozulmuş, dostum, muhtacım
Bir semiz kuzudan kaz bize yeter.

ŞEVKÎ de olmuştur gene kalender,
Ne sevinç bilirim, nede bir keder!
Eğer yazılmışsa, nefsime kader,
Soğuk bir kış günü yaz bize yeter!

MURAT

Sen hangi ellerden gelip gidersin?
Dertli göğnüm gibi çağlayan Murat..
Nedir derdin, böyle niçin inlersin?
Var mı seni de bir bağlayan Murat..

Akşamın güneşi şimdi batıyor,
Hieranlı göğnüme oklar atıyor,
Derdin bana bir dert daha katıyor,
Yaralı bağrımı dağlayan Murat..

Ne güzeldir senin tatlı akışın,
Gene tezeledi dördüm bakışır,
Gitmede sonbahar, gelmede kışın,
ŞEVKÎ gibi sen de ağla yan Murat.

Gülesor: 7 Eylül 1937

HAKÎKÎ

1889 yılı Nisanında Poshov kaza merkezi Dugor (-Duğur—Dök-
er)un(Rabat) mahallesinde doğmuştur. Adını bibisi veren Hak-
kî'nin babası, çağın eyl bir medrese tahsilini gören terzi (Ka-
dir Usta)dır. Bunun da babası (Reşit Ağa) Ahıskada doğmuş ol-
up, iki yaşında İken Ahıskanın 1828 de yakılıp yıkılarak alın-
ması üzerine babası müfti (Sano Ağa) ile (Caral) köyüne yer-
leşip yanındaki (Arginala) yı şenelttikten ve 93 ten sonra Ar-
dahanda (Vel), az sonra da bu (Rabat) ta yerleşmiştir. Hak-
kî'nin amucesi İstanbul medreselerinde okuyan ve Dugor'da
ilk olarak "usûlü cedit", medresesini kurmaya yeltenen (Işık)
ef. hem aruz hem dehce ile yazan bir uyanık şairdi. Hakkî
nin anası Ahıskalı muhacirlerden (Bebir oğulları) ndan Ömer
Ağa kızı (Perizat) tır.

İlkin okumaya evinde başlayan ve sonra Dugor medresine
devam eden Hakkî üç yıl sonra Dugor'daki ve sonra da Ahıs-
kadaki Rus ilk okulunda okuyarak rusçayı öğreniyor. 1904ten
itibaren ünlü aşık Yusuf Zülâlidin usûlü cedit üzerine üç
yıl ders gördükten sonra 18 yaşlarında orman memurluğuna
geçiyor; az sonra başmemur olarak 1917 yılı sonlarına dek
bu hizmette bulunup (Cağsu) da-ki Poshovun o zaman kaza
merkeziydi -bulunan nümune fidanlığında çalışarak fidancılık
takl görgü ve bilgisini ilerletmiştir.

1918 baharında başlıyan ulusal hareketlere ve Millî Şûra'ya
da mevzîl olarak iştirak etmiş; 1930 dan itibaren 4 yıl Poshov
Fırka reisliğinde ve meclisi umumî âzâlığında bulunmuştur;
Şimdi de çiftçilikle uğraşmaktadır.

*

15 yaşında medresede Zülâli'den ders görürken, ders arası-
nda Zülâlinin, şiirleriyle öğüt ve "temsil, [fıkra veya atasözü
üzerine izah] yolunda söylediği ve talebenin vird ettiği şiirle-
ri çocukluğundanberi şiirden hoşlaşan Hakkî'da da "kendili-
ğinden yazma,, hevesini uyandırmıştır. İlkin (İrşâdî) tapşırma
sile şiir yazan ve yeri gelince irticalen de söyliylen Hakkîda

Poshov'un son (1921 de) kurtarılmasından sonra (İrşâdî) tapşırılmalı Bayburtlu bir eski tekye aşıkının varlığını duyarak tapşırmasını (Hakîkî) ye çevirmiştir. Bütün şiirleri koşma semai, güzelleme ağıt ve destan biçimdedir; birkaçını örnek olarak okuyalım:

Poshov'lu
Hakkı (HAKİKÎ)

Badele köyünde bağlar seyrinde
Aklımı başımdan aldı bir gelin
Bu sönmüş göğnüme od alışdırdı
Bahri tek ummana saldı bir gelin

Aşığım yolunda elimde sazdır
Süleyman muhabbet eylese azdır
Peri padişahı sanki Belkızıdır (Belkis)
Kullar çevresince geldi bir gelin

Başa varmaz aşıkların işleri
Hem yeşildir sona teki başları
Çünkü belli oldu inci dişleri
Tekellüm eyledi güldü bir gelin

Ay gün kimi ışık verir âleme
Kimse alabilmez vâsfin kaleme
Yusuf Zelha kim! durmuş selâma
Divanı pek görklü kıldı bir gelin

HAKİKÎ der gidim nece azm edim
Akıl başta değil ne yana gldim
Kıyam et ayağa bari seyredim
Mecnun olduğumu bildi bir gelin

—Lâubali konuşan bir kıza—

Böğün bir gözeli seyran eyledim
Yörtüşü yahşısıdır yolu düz değil
Zerbap geymiş ağ gerdanın üstüne
Yakışıyor amma belî düz değil

Hilâl kaşlarını benzetmiş aya
Az kaldı aklımı vereydi zâya
Al yanağı benzer kızıl almaya
Hayıf ki üstünde halı düz değil

HAKİKÎ der aşk mâdenin açarım
Vasf edip dilinen gevher saçarım
Bele [böyle] gözellerden irak kaçarım
Bilirim bunun da feli [fîli] düz değil

Vasf edim sevdiğim hub cemalını
Açılmış yüzünde güller acayıp
Selvi boyun benzer Tuba dalına
Kınalı barmaklar eller acayıp

Kudret kalemiyle kaşın yazılmış
Uzun kirpik al yanağa süzölmüş
Ağ buhağa sıra sıra düzölmüş
Ay yüzünde kara hallar acayıp

HAKİKÎ bir ırmak aşkın rahında
Gece gündüz fikrî yarın ahında
Sanki Süleymandır bârigâhında
El bağlar karşında kullar acayip

Silâdan ayrılmak güc gelmez amma
Bilseniz silâda nasılı kaldı
Bedir yüzlü mah cemallı sevdüğüm
Canım yar yanında asılı kaldı

Mevlâm bize bir inâyet kılır mı
Dar günümde yar imdada gelir mi
Gözlerim o yarı dahi bulur mu
Bu dertli göğnümün fasılı kaldı

HAKİKÎ âleme sırın büldürdü
Dost ağladıp düşmanları güldürdü
Hicran kervanı gam yüküm kaldırdı
Silâda sevdüğüm küsülü kaldı

Benden selâm olsun o nazlı yara
Bir geceden ayrı durmasın gelsin
Yoksa dayanamaz intizarıma
Meylini yadlara vermesin gelsin

Felek beni bir şikeste düşürdü
Şimdi ne sevdalı dostu düşürdü
Yaralarım azdı hasta düşürdü
Amandır kanıma girmesin gelsin

HAKİKÎ de eremedi mırada
Seyrağıplar şad olurlar arada
Durmasın Leyli tek yeter orada
Kaldım Mecnun kimi sormasın gelsin

Musa Eyup ZEĞEM

Gencenin Şemkir kazasının (Zeğem) nahiyesine bağlı (Bayramlı) köyünde 1900 yılı yazında doğmuştur. Babası (Hüseyin Beğ) bunun da babası, muhitinde büyük bir sevgi ve saygı kazanmış olan âlim ve şair (Ali Beğ) [Ali sultan beğ]dir. Anası yine o köyden (Püsto) [ikinci adı ile Fatma] hanımıdır. Babası

buna (Müseyip) adını vermiştir; sonradan Trabzon'a geldikten sonra (Musa Eyup) adını almıştır. Kendisinden büyük dört ve küçük bir kardeşi ile üç te bacısı vardı.

1906 da babasının ve 1908 de de anasının ölümüyle öksüz Müseyibi, büyük ağabeyisi (Hankişi) (Goru) muallim mektebinin iptidai kısmına göndererek tahsiline çok önem verdi. Türkçeden başka rusça da öğretilen Goru (Gori) mektebinde küçük Müseyibi gariplik ve öksüzlük acısı üzmemekte ve kaygı vermekte idi. İkinci sınıfı bitirmekte yani 10 yaşında iken evine yazdığı bir mektupta ilk şiirini de karaladı:

Bir kuş idim gezmiş idim havada
Atağ öldü nece kaldın cafa
Ananğ öldü yetim kaldın yuvada
Tüğtün garibele yaralı canım

Ağlaram dutaram Hakka üzümü
Anam yoktur sille ağlar gözümü
Görmezsən bir dahi ana özünü
Dert elinden nece saralı canım

Mekânın Kür üstü elin Şemşedin
Kardaşların etdi buraya sürgün
Yetim olduğunu eyledin yağın
Ondan oldun sen de buralı canım

Goru: 5—2—1910

Üç sınıflı olan Goru muallim Mektebinin birinci devresini bitirdikten sonra ikinci devreye devam etti. 1915 te mektebi bitirme de iken Büyük Harbin buhranı yüzünden evine dönmeğe mecbur oldu. Müseyibi mensub olduğu aile ötedenberi zengin ve konuk sever, düşkünlere yardım ederdi. 1917 yazında "Beğ-Reiyet dâvâsı", olunca, öteki beğlerle birlikte bunları da yağma ve adamlarını öldürmeğe kalkıştılar; malları yağma edildise de birkaç koçak ekmek basınıyarak bunları savuşturdu, Gence'ye kaçıp kurtuldular.

1918 de Gencede ulusal -Azerî polis müdürlüğünde, 1920 de bolşevikler istila edinceye dek, tercümanlık yaptı. Gence isyanına katıldı; ve Gence basılıp ayaklanan Türkler yakalanınca Müseyip te tutsak düşüp Ermeni gardiyan ve müdürlerin elinde kalan ve gider gelmez olan, hapishaneye atıldı.

*Şemkirli Eldaşımız
Musa Eyup ZEĞEM*

25 gün sonra bir belge ele geçirilerek Tavuslularla birlikte çıkıp Tavusa ve sonra da Zeğemin —Kür solundaki— Ceyran Çölüne gelip yerleşiyor. Birkaç ay sonra Eldar'a geçerek Ruslara karşı ayaklanan kaçaklarla teşkilât yapıp dernekleri 300 ü bulan bu mücahitlerle bir ay denli üzerlerine ardı arası durmadan gelen kuvvetleri perişan ettiler.

Sonra Tiflise geçip 1921 baharında Bolşeviklerin Gürcistanı istilâsına dek burada kaldı, sonra Kütayısa, oradan da Batıma geçti. Burayı Moskova muahedesine göre ordumuz bırakıp dönerken Hopaya ve oradan Trabzona gelerek burada yerleşti. 1921 den itibaren Trabzonda 13 yıl alışverişle uğraşıp geçinmekte iken bağparasını (sermayesini) yitirince 2 yıl pek sıkıntıda kaldı. Sonunda 1936 da eldaşlarının teşvikile İğdira gelerek yerleşti, ve bir yıl sonra İğdir Belediyesi tahsildarlığına alındı; şimdi de bu vazifededir. 1924 te Trabzonda evlenmiş olup iki kızı bir oğlu vardır.

*

Öz adını taşıyan Müseyib'in şiirlerinin çoğu elden çıkmış ve yitmiştir. Silâsının adını (Zeğem'i) soyadı olan şairin yürekten ve özlü olan şiirleri (Yurt acısı, silâ derdi, ulus hali, kasa ayrılık,...) yolundadır. ZEĞEM'in şiirleri İkteşrin 1939 danberi „Doğuş„ta neşredilmektedir [Şimdiye dek neşredilen 5 şiirden 4 ü bu dergide çıkmıştır]. Burada da kısaltılmış bir kaç şiirini okuyalım:

Ayrı

Menden salâm olsun bizim ellere,
Kazâ saldı meni yolumdan ayrı.
Yaşilli bağlara, açan güllere
Bülbülem, tüşmüşem gülümden ayrı.

Axdı da sel oldu bu göz yaşımдан,
Sevgili vetenim çıkmaz hûşumдан,
Bir ala gözlümden, kalem kaşımдан,
Neçe dostum, şirin dilimden ayrı.

Tebib isen gel bu yarımı bağla,
Ciyarım yaradı gel bunu sağla!
Ağla ey beyçara MÜSEYİB ağla,
Çün tüşüpsen ova, elimden ayrı.

Songra

Kan ağla ey benim balâlı başım,
Bağçada güllerinğ solandan songra.
Durmadan töklür gözümde yaşım,
Yaylığ alıp herdem silenden songra.

Sorsanğız ki: Nedir yandırır seni?
Deli ve divana eyliyip meni:
Elimden vermişem nazlı veteni,
Bu yangunum söner ölenden songra

Geceler, bir duman tüter başımdan,
Anamın sesleri çıkmaz gûşumdan,
Der: "Oğul intikam get al peşimden,
Gel manğa intikam alandan songra."

Ey güzel cennetim, gözle sen meni,
Belim de pükülse bıraxmam seni,
MÜSEYİB'e ecâl haktır o günü:
Yolunda can fedâ kılandan soğra.

—Oğlum Mehmedin dilinden: Şarkı—

Allahdan o r dleğim: Men de bir esger olaydım.
Şanlı veten ordusunda, Tüşmanı yenger olaydım.

Olaydım, âh var olaydım, Millete nöker olaydım.
Şanlı veten ordusunda, Balaca esger olaydım.

(Şerefli) sancağ elimde, Allahın adı dilimbe,
Ata kılınca belimde Nesibi sefer olaydım.

Olaydım, âh var olaydım, Millete çeper olaydım.
Şanlı veten ordusunda, Bir küçük nefer olaydım.

—Bayatı—

Aman feleyh üzme meni, Men üreyhten yaralıyam.
Yaralıyam çok yaralı Hem vetenden aralıyam.

Bunu yazdım gurbetelde, Kalem yazmaz, ağlar elde.
Sürgün olup cavanları Anaların gözü yolda.

MÜSEYİB'in yanar canı, Güle değip akar kanı,
Gorhura ölüm gurbetde, Görmüyüm gözel vateni.

Tirabuzan: 20. 7. 1929

Gelin

İğdir diyarında tayın tapılmaz,
Bakarken gözünü süzdüren gelin.
Cennetin hürüsü sanğa tay olmaz,
Yanağında gülü ezdiren gelin

Akıksanğ bilirem söhbete, saza,
Bakan heyran kalır işveye naza,
Aşklar görende gelir avaza
Gözünden meramı sezdirengelin.

Dodağa tökülüp kud. etin balı,
Yanağında açıp baharın gülü,
Üzünde saz çalar yesemen teli,
Buhağa benövşe düzdüren gelin.

Hürüdü, peridir ası ve soyun
Kudretten biçilip çok kibar boyun

Seninle olsaydık biraz kol boyun,
Koynunda çift narı gezdiren gelin.

Tişlerinğ incidir, dillerin püste,
Derdingden olmuşam tamamın heste
Başımı goysaydım dizliyiğ üste
MÜSEYİB'i budur üzdüren gelin.

Poshovlu MAHSÛNÎ

Poshov kazasının Yukarı Poshov köylerinden (Ginya) da 1867 (R. 1283) yılı yazında doğmuştur. Adı (Ferhat) komşuları ve halk arasında—okumuş ve medreseden çıktığından ötürü —(Molla Ferhat) diye anılmaktadır. Babası (Üzeyir), onun da babası (Süleyman), onun da babası Ahıska'dan gelip bu köye yerleşen (Khoşur) oğlu Muhammet'tir; aile adları (Khoşuroğulları) dır. Anası Poshovun (Al) köyünden (Hayta oğulları)ndan Süleyman kızı (Hava) dır.

İlk tahsilini köyünde bugün 125 yaşlarında olan (Ginyalı Osman Hoca)dan, medrese tahsilini Poshov merkezi (Dugor) da 1885—1890 yıllarında 6 yıl içerisinde Acaralı Müderris Muhammed Ef. den görmüştür. 1890 (R. 1306) da Dugor Medresesini bitirmek üzere iken, eskisi gibi bir haftalık azığını getirmek için, Şubatın bir cuma günü köyüne gitmişti. Köyde (Hocagil)de, (Orcoşan) da bir gence istenilip verilmediğinden kapılmasın [kaçırılmasın] diye getirmiş olan İsmail kızı (Bedir)i görerek ona yavukuyor. Şubat sonunda elçisi gelen Molla Ferhada, babalığı razı olmadığı dan, bu kızı Hocagil ve remiyor. Bunu haber alan Molla Ferhat o akşam, (Mahsûnî) tapırmasile, kıza karşılık, irticalen bir iki şiir söylemiştir. Ertesi günü, tâtil olan medreseye artık uğramıyor.

Sonunda "hocalara başvurarak nuska ile kızı döndermeğe, düşen Ferhada, kızıdan uygunluk muhtuluğu geliyor.. Çok geçmeden Mayıs sonunda (Bedir), bilinmeyen bir hastalıktan 6 gün yattığı Ginya'da ölüyor. Bundan sonra "günden güne eriyip akan, Ferhada iki yıl sonra (1892), Poshovun Kollikal köyünden Bayraktaroğullarından Ali ustanın kızı (Cemile) yi anasile babası, kendisinden gizlice, nişanlıyor. Bunu duyan Ferhad nişanı reddediyorsa da, sonradan başka bir deli-

Poshov'lu Ferhat (MAHSÜNİ)

kanlı kızı istemeğe kalkıştığından "kibrine yedirmiyerek, kızı almiya mecbur oluyor.

Sonraları Mahsûnî (tes, çit, mercan, hağığ...) gibi eşya tica retile de uğraşıp; Batum, Ahıska, Tiflis, Gence, Şeki, Şirvan, Bakı ve Derbende dek bir çok yerleri gezip dolaşmıştır. 1910 baharında, ötedenberi ağırına giden Rursların zulüm, hakaret ve siteminden bıktığından, İçeri'ye (Anadolu'ya) göçerek Çorumda yerleşiyor. 13 yıl burada kalarak Ankara, Çankırı, Sivas, Yozgat, Tokat, Sungurlu, Merzifon, Amasya, İskilip ve Samsûn bölgelerini gezip dolaşmıştır.

7 Mart 1921 de Ardahan ve Poshov'un son kurtuluşu üzerine, sılâsını özliyerek, Çorumdaki kalkıp Poshova, oradan da

Ardahanın Konk [Kanglı] köyüne gelip yerleşmiştir (1922). Bugün oğulları Merdin ve Seyfettinle birlik olarak bu köyde oturup, çiftçilikle uğraşmaktadır.

*

Mahsûnî, hiç saz vurmamış, şiirlerini kısa ve irticalen söylemiştir. İçerisinde destan biçiminde uzun olmıyan bu şiirlerin çoğu, "muradı gözünde, çiçeği burnunda ölen" yavuklusuna, gurbete ve ayrılığa aittir. Şiirlerini yazmaya hiç önem vermiyen Mahsûnî, Çoruma göçtükten sonra artık şiiri bırakmış; ve zamanla şiirlerinin birçoğunu unutmuştur. (Yalnız 1930 da Afyondan sılâsını görmeğe gelen Poshovlu Zülâli'ye "hoş geldin, yollu 2 katar —karşı beri— şiir söylemiştir.

Kendi ağzından ve eşdaş komşularından yazdığı parçaları nı sırası geldikçe göreceğiz; akıcı ve öz bir dille olan şiirlerinden birkaçını okuyalım:

(Bedir kızın bahçede gezinmesine:)

Sevdüğüm nerden gâlsin Sallanışın naz misali
Açılmış yüzünde güller Ezelbahar yaz misali

Yüzünde var koşa hallar Yahşi söyler şirîn diller
İgide âdetdir deller (derler) Gözel sevmek söz misali

MAHSUN emse lebin kanar Pervana tek şama döner
Üregimde odlar yanar Yel vurdukca köz misali

(Köylü delikanlılar başına geleni sorunca:)

Kişî abdal olup aşka düşende
Al yerine kara bağlar dolandır
Sefinesi gam behrine dalanda
Yaş töker gözünden ağlar dolandır

Veranadan gelir bayğunun (*) dâdı
Yanmaktadır pervananın miradı
Bülbül gülşan için eyler feryadı
Goncanın başına zağlar dolandır

(*) Bayğun: Poshov ve Ahıskada (baykuş)a denir (Baygu'dan)

MAHSUN'um dünyay çün çekmenem âhi
Aklıma düşende hubların şahı
Geceler taksim ey olunca dahi
Seher feryad eder çağlar dolandır

(Yavuklusunun mezarı başında)

Kız türben ziyaret etmeğe geldim
Kanlı yaşlar süzüm yar diye diye
Takatım yok dahi gidem bir yana
Dutmaz oldu dizim yar diye diye

Düşmanlar şad oldu beymıradıma
Kavletdiğin sözler düşdi yadıma
Şindi nezer öyle dâd feryadıma
Görmez oldu gözüm yar diye diye

Demhedem (demadem) yaralar azdı sulandı
Veran oldu gönül şehri tülendi
MAHSUNİ ağlayıp türben dolandı
Ölene çen gezim yar diye diye

(Yadele gidip avunmasını söyliyene:)

Gönül arz (arzu) eyliyer gurbet elleri
Silâda belimi bükenler vardır
Aşk behrinde dalğa vurup coşanda
Sefinem balatın çekenler vardır

İsterim açayım gam yelkenimi
Canan yok yoluna tökim kanımı
Kime inanayım ata anımı
Gözünden kanlı yaş tökenler vardır

Seyrağıplar getdigime haz eyler
Ataş almış üregimi köz eyler
MAHSUN korkar peder bekler söz eyler
Hicr ile sinemi sökenler vardır

(Yavuklusunun yüzüğünü kızın dayısı kızında görünce:)

Gene bir efgana etdin girifdar
Veran kıldın bahçe barımı üzük

Keşke görmeseydim seni yad elde
Soldurdun gül hayva narımı üzük
Yardan cüda kaldım bir cuma günü
Seni ağ ellere takınan hani
Ağliyim kan yaşa boyiyim seni
Seyreyle fiğan-i zârımı üzük

Yarı kütah edip bene mi geldin
O kemiş barmakda nece yıl kaldın
Ok vurup bağrıma cigerim deldin
Yıkıdın kem ömrümi varımı üzük

Deli gönül coşub umman götürdi
Seni kimler alıp kimler getirdi
Sefil MAHSUN görüp aklın itirdi
Neyledin o civan yarımı üzük

Ardahanlı MAHZÜNİ

Ardahan kazasının Hanak [Khanak] nahiyesine bağlı 40 evli bir yerli köyü olan (Aşağı Zırmal)da 1871 baharında doğmuştur. Evin biricik erkek çocuğu olduğundan babası (İsmail) ağa buna (Dursun) adını vermiştir; halk arasında —eski okumuşlardan olduğundan— (Molla Dursun) diye anılmaktadır. Dedesi (Yusufo), bunun babası (Osman), bunun da babası (Ahmet Çelebi) olup bunların hepsi okur yazar ve köyün ileri gelen kimseleri idi. Üçüncü dedesi (Ahmet Çelebi), bundan 160 yıl önceleri Ahıska'nın (Ab) köyünden göçerek —özen halinde bulunduğu sanılan— Aşağı Zırmal köyünü —Yukarı Zırmal'a karşılık— şeneltiyor; oğlu Osmandan sonra bu aileye (Osmanoğulları) denilmektedir. 1935 te ise Dursun (Türk) soyadını almıştır.

Babası Süleyman Dursunu 4 yaşından itibaren okutmağa başlıyor. Yazıyı, islâm türe ve şeriatine ait bilgileri babasından ve köyleri imamlarından öğrenen Dursun, belli başlı bir tahsil göremediği halde, kulak dolgunluğu ile ve eline geçen kitapları istekle okuyarak görgü ve bilgisini artırmaya çok çalışmıştır. 25 yaşında iken kendi köyünden İsmail kızı (Gülşüm) ile "görmeze bilmeze ve ana baba dileğiyle," "i rek" evleniyor. Bu yüzden benliğini saran hoşlanmazlık, sonunda gitgide içinde yer ederek "aşık olmağı,"na sebep ol

muştur. 35 yaşında iken —ilk karısından olan hoşlanmazlığın— yine köyünden Dursun kızı (Binnaz) ile evlenmiştir. Her karıdan birer oğlu olan Dursun, çifçilikle uğraşmakla birlikte köylerde mal, davar ve manifatura nesneleri ticaretleri de yapmış; Batum, Ahıska, Tiflis bölgeleriyle Kars ve Çoruk elerini gezip dolaşmıştır.

Gerek bütün komşu ve tanıdıklarının tanıklığı ve gerek kendisinin inandırarak söylediğine göre, bundan 19 yıl önce yani tam 50 yaşına dek ne şiirle uğraşmış ve ne de aşıklara rağbet ve ilgi göstermiştir. Şavşetli Mehmet Recaî'ye (1834-1906) 40 yaşında ve yine „Aşık Ömere 40 yaşında vergi verilmesi gibi, Dursuna da 50 yaşında uyanıklık veriliyor.. Bu da şöyle olmuştur:

Ardahanın son kurtulduğu 1921 yılının temmuz ayında, köylerinin çayırına (Tekme)dağından gelen arkin suyunu Türkmen komşularının kesmemesi için bir akşam sırasını beklerken orada uykuya dalar. „Düşünde.. bir Pir, kimsiye de-ğip dolaşmaz bir adam olduğundan kendisine, (MAHZÜNİ) tapırmasını, söylüyor. Birtakım pirlerin ve bir güzelin gözüne görüldüğünü eyice seçemediği bu düştən uyanan Dursun, sabahleyin yanına gelen komşu delikanlılarına „bu gece, ayaklı [redifli] iki takım şiri —irticalen— yanık yanık söylüyor. Her kes, bu torun sahibi olacak Molla Dursunun sevda atasına düştüğüne inanabilmek için başına toplanıyor..

İşte o 1921 Temmuzundan beri gerek irticalen söylediği ve gerekse azıcık düşünerekten yazdığı bütün şiirlerini Mahzunî, her zaman üzerinde taşıdığı, bir deftere geçirmiştir.

— Sonu var —

M. Fahrettin ÇELİK

Mes'ul Müdür: Ziya ÖZKAYNAK

Yazı İşleri Bakanı M. Fahrettin ÇELİK

Kurum Adı: TÜRK TARİH KURUMU

Sicil No: 255.7.2/24/801987

DERGİLER DOĞUŞ KARS HALKEVİNİN AYLIK DERGİSİ VI 11

(52) (1940) Markası: .MARKASIZ Bulunduğu Yer: Konusu:

TÜRKÇE

